

Emilia Mannström

TOISEUS SUOMALAISESSA MEDIASSA
Diskurssianalyysi toiseuttamisen merkityksistä ja puhetavoista
Ylen verkkoartikkeleissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Emilia Mannström: Toiseus suomalaisessa mediassa: Diskurssianalyysi toiseuttamisen merkityksistä ja puhetavoista
Ylen verkkoartikkeleissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2022

Tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa minkälaisia merkityksiä ja puhetapoja toiseuttamiseen sekä toiseuteen liitetään suomalaisessa mediassa. Rasismin, syrjinnän, eriarvoisuuden sekä toiseuttamisen aihepiirit ovat saaneet aktiivista mediahuomiota etenkin Black Lives Matter -liikkeen sekä koronapandemian myötä. Tämä tutkielma keskittyy uutisteksteissä esiintyviin toiseuttamisen merkityksiin ja puhetapoihin. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan usein normatiivisesti valkoisen suomalaisuuden kategorian ilmenemistä toiseuden merkityksissä ja puhetavoissa. Näkökulmaa toiseuden sekä normatiivisen valkoisuuden tarkasteluun haetaan jälkikoloniaalisesta teoriasta, joka pyrkii paljastamaan muun muassa uuskolonialististen diskurssien muodostamia toiseuttavia kategorisointeja sekä vallankäytön muotoja.

Tutkielman aineisto koostuu vuosina 2020 ja 2021 verkossa julkaistuista suomenkielisistä Yleisradion uutisteksteistä. Aineistona toimivat uutistekstit käsittelevät rasismiin, eriarvoisuuteen, toiseuttamiseen ja normatiiviseen valkoisuuteen liittyviä aihepiirejä sekä ilmiöitä varsinkin Black Lives Matter -liikkeen ja koronapandemian ajallisessa kehityksessä. Tutkielman tutkimusmenetelmänä toimii diskurssianalyysi, jonka avulla voidaan tarkastella miten kielenkäyttö merkityksellistää ja rakentaa sosiaalista todellisuutta.

Yleisradion uutisteksteistä voidaan havaita neljä eri diskurssia, jotka avaavat toiseuteen liittyviä merkityksiä sekä puhetapoja: näkyvä ja koettu valkoisuus, ohjeistava diskurssi, hyvinvointidiskurssi sekä yhteisö, toiminta ja voimaantuminen. Päädiskursseista ensimmäinen on jaettu kahteen aladiskurssiin, joista toinen tuo esiin ulkonäön merkityksen toiseuden kokemuksissa ja toinen merkityksellistää suomalaisuuteen sekä identiteetin määrittelyyn liittyvää toimintaa.

Toiseuden merkitykset esiintyvät uutisteksteissä niin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, katseissa, ennakkoluuloissa kuin myös representaatioissa. Tulokset nostavat esiin, kuinka koettu ja näkyvä normatiivinen valkoisuus määrittää muun muassa ulkonäköön liittyviä erontekoja, identiteettipuhetta suomalaisuuden kontekstissa sekä hyvinvointia. Yhteisön tuki ja toiminta sekä niihin osallistuminen esitetään aineistossa tärkeinä voimaantumisen ja yhteenkuuluvuuden tuottajina. Toisaalta uutistekstit hyödyntävät runsaasti ohjeistavaa puhetyyliä, joka pyrkii rasistisen sekä toiseuttavan toiminnan vastustamiseen.

Avainsanat: toiseus, toiseuttaminen, normatiivinen valkoisuus, suomalaisuus, jälkikoloniaalinen teoria, diskurssianalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TOISEUS	3
	2.1 Toiseus tutkimuskäytössä	3
	2.2 Jälkikolonialismi	4
	2.3 Toiseus, representaatio ja identiteetti	6
	2.4 Normatiivinen valkoisuus	8
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	10
	3.1 Uutisartikkelit merkitysten ja puhetapojen tuottajana	10
	3.2 Diskurssianalyysi uutistekstien tutkimusmenetelmänä	11
	3.3 Tutkijapositio ja eettisyys	12
4	TOISEUTTAMISEN MERKITYKSET JA PUHETAVAT YLEN UUTISTEKSTEISSÄ	14
	4.1 Näkyvä ja koettu valkoisuus	14
	4.1.1 Ulkonäkö erontekijänä	14
	4.1.2 Suomalaisuus ja identiteetti	17
	4.2 Ohjeistava diskurssi	19
	4.3 Hyvinvointidiskurssi	20
	4.4 Yhteisö, toiminta ja voimaantuminen	22
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
	LÄHTEET	27
	LIITE 1. AINEISTO	29

1 JOHDANTO

Globalisaation myötä maailma on entistä enemmän keskinäisesti yhtenäisempi ja kansalliset rajat ylittävä: globaalit muutosprosessit ovat muovanneet esimerkiksi kansallisten ja kulttuuristen identiteettien rajoja (Hall 1999, 57 & 60-67). Suomessa globalisaatio, monikulttuurisuus ja lisääntynyt maahanmuutto ovat olleet kasvavassa määrin esillä sekä uutisissa että julkisessa keskustelussa. Kysymykset rasismista, eriarvoisuudesta, syrjinnästä sekä ennakkoluuloista ovat yksi osa tätä keskustelua. Varsinkin vuonna 2020 Black Lives Matter -liikkeen myötä keskustelu rasismista, eriarvoisuudesta, ennakkoluuloista ja toiseudesta on ajankohtaistunut ja sen ansiosta siirtynyt sosiaalisesta mediasta laajemmin osaksi aktiivista julkista yhteiskunnallista keskustelua. Myös koronapandemia on osaltaan nostanut esiin yhteiskunnallisen kahtiajakoisuuden ja rakenteellisen rasismin tilan niin maailmalla kuin Suomessa.

Koen toiseuden sekä toiseuttamisen tarkastelun rasismin ja eriarvoisuuden yhteydessä olennaiseksi. Jotta rasismia ja sen eri muotoja on mahdollista tunnistaa, tulee huomioida myös kuulumiseen sekä yksilöiden välisiin eroavaisuuksiin liittyvät kysymyksenasettelut (Rastas 2005, 149; ks. Hall 1989). Erontekojen prosessit tulevat ilmi kaikissa rasismin määritelmässä. Toisaalta melkein kaikki rasismin määritelmät korostavat myös rasismiin ja erontekoihin liittyvää valtasuhdetta, joka ilmenee epätasa-arvoisena. (Rastas 2005, 149.) Myös toiseuden käsitteellä tullaan luoneeksi erontekoja ja kahtiajakoja. Toiseuden käsitteen avulla hahmotetaan sitä, kuinka jokin ”itsestä” poikkeava eroaa ja muotoutuu ”toiseksi”. Kuten rasismin käsitteeseen, myös toiseuden käsitteeseen liittyy valtasuhde, kun itsestä poikkeava toinen ymmärretään itseä vähempiarvoisemmaksi. (Löytty 2005a, 8–9.) Edellä mainitun valossa haluan keskittyä tutkielmassani siihen, minkälaisia merkityksiä ja puhetapoja etenkin rodullistettuun ja etniseen toiseuteen sekä toiseuttamiseen liitetään suomalaisissa uutisteksteissä. Keskityn tutkielmassani toiseuteen siis etenkin rodullistetun sekä etnisen toiseuden näkökulmasta.

Tarkastelen tutkielmassani vuosina 2020 ja 2021 Yleisradion verkkosivuilla julkaistuja eriarvoisuudesta, rasismista, toiseudesta sekä kulttuuri-identiteetistä kertovia uutistekstejä sekä niistä löytyviä diskursseja. Haluan perehtyä tutkielmassani siihen, miten toiseuttamista merkityksellistetään ja tuodaan esiin Yleisradion uutisteksteissä. Merkitysten lisäksi olen

kiinnostunut toiseuttamiseen liittyvistä puhetavoista, jotka osaltaan saattavat rakentaa, purkaa tai ylläpitää mielikuvia toiseudesta sekä suomalaisuudesta. Toiseuttamiseen liittyviä diskursseja tutkiessani haluan huomioida sekä kyseenalaistaa normatiivisen valkoisuuden mahdolliset vaikutukset toiseuden määrittelyssä sekä siihen liitettävissä merkityksissä ja puhetavoissa. Tästä syystä haen toiseuden vastinparia usein normatiiviseen valkoisuuteen yhdistettävästä suomalaisuuden kategoriasta. Millä tavoilla toiseuttamiseen liittyvät merkitykset asettuvat valkoista suomalaisuuden kategoriaa vasten?

Tutkin toiseuttamiseen ja toiseuteen liittyviä merkityksiä sekä puhetapoja diskurssianalyysin avulla ja pyrin selvittämään tutkimusongelmaani seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Minkälaisia merkityksiä ja puhetapoja toiseuteen ja toiseuttamiseen liitetään Yleisradion verkossa julkaistuissa uutisteksteissä?
2. Millä tavalla suomalaisuuden usein normatiivinen valkoisuus ilmenee toiseuden kokemuksissa ja merkityksissä?

Kandidaatintutkielmani etenee johdantoluvusta tutkielman toiseen lukuun, jossa pyrin avaamaan tutkimuksen kannalta olennaista käsitteistöä sekä teoriaa. Toisessa luvussa pyrin taustoittamaan toiseuteen liittyvää aikaisempaa tutkimusta Suomessa sekä avaan tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimivaa jälkikolonialista teoriaa. Tämän lisäksi esittelen tarkemmin tutkielman keskeiset käsitteet, jotka ovat toiseus ja normatiivinen valkoisuus. Kolmannessa luvussa esittelen aineistona käyttämäni uutistekstit ja tutkimusmetodina käytetyn diskurssianalyysin, joka tukee jälkikolonialisen teorian lisäksi hieman teoreettista viitekehystäni. Kolmanteen lukuun olen liittänyt myös tutkielman kannalta olennaisen teoreettisen pohdinnan. Neljännessä luvussa esittelen aineistosta diskurssianalyysin avulla saadut keskeiset tulokset. Analyysi ja tulokset on jaettu neljään alalukuun aineistosta löydettyjen diskurssien mukaan. Lopuksi pyrin vetämään analyysini lopputulokset tiiviisti yhteen johtopäätösosoiossa.

2 TOISEUS

2.1 Toiseus tutkimuskäytössä

Toiseus on monialainen ilmiö ja sen tutkimusta ilmenee useilla eri tieteen- ja tutkimuksen aloilla. Toiseuden käsitettä on hyödynnetty niin jälkikolonialistisessa tutkimuksessa, sosiologiassa, antropologiassa, sukupuolentutkimuksessa kuin myös filosofiassa. Toiseuden edeltävä monialainen tutkimuskäyttö heijastaa sen monimuotoisuutta myös käsitteenä. (Löytty 2005b, 164–166.) Toiseuden tutkimusta on tehty esimerkiksi rasismien ja eriarvoisuuden tutkimuksen yhteydessä, visuaalisen analyysin avulla sekä tutkimalla median toiseuttavia representaatioita. Toisaalta tutkimuksessa on nostettu esille myös toiseuttamisen jokapäiväiset kokemukset sekä kuulumisen ja kuulumattomuuden tunteet (ks. Rastas 2002; Toivanen 2014). Tutkimuskäytössä korostuu siis toiseuden muodostuminen sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kohtaamisissa että representaatioissa (Löytty 2005b, 167).

Toiseutta ja toiseuttamista on tutkittu niin kansainvälisesti kuin myös Suomessa. Toiseuden tutkimus ilmenee kuitenkin Suomessa usein sivuavasti rasismien tutkimuksen yhteydessä. Toiseuden kytkös rasismien tutkimukseen ilmenee esimerkiksi käsitellessä kuulumista, kuulumattomuutta, erilaisuutta sekä rodullistamisen vaikutuksia Suomessa. Anna Rastas (2002) on tehnyt tutkimusta lasten ja nuorten kokemuksista rodullistavista katseista sekä näihin liittyvistä rodullistamisen ja toiseuden tuottamisen käytännöistä. Rasismien käytännöt ja toiseuttamisen prosessit ilmenevät Rastaa (2002) mukaan lasten ja nuorten arjessa varsinkin erilaisissa kohtaamisissa sekä katseissa (Rastas 2002, 4). Samalla Rastas (2002) korostaa, kuinka katseissa ja kohtaamisissa rakentunut toiseus ja erilaisuus on suhteellista eikä essentialistista (Em. 14–15). Toiseus ei ilmene siis erilliseksi nähdyn ominaisuutena.

Mari Toivasen (2014) tutkimus Suomen kurdiväestön kuulumisen, kuulumattomuuden sekä arkipäiväisen rasismien kokemuksista yhdistää toiseuden tunteen kysymyksiin kuulumisesta, näkyvyydestä ja näkymättömyydestä. Toivanen (2014) tuo huomioon, kuinka arkipäiväiset rasismien kokemukset nostavat esiin kuulumattomuuden ja jopa näkymättömyyden tunteita Suomen kurdiväestössä. Tutkimuksessa korostuu, kuinka näkyvyys ja näkymättömyys rakentuvat suomalaisuuden ymmärrettyä valkoisuutta vasten. (Toivanen 2014, 192.) Toivanen (2014) mainitsee, kuinka toiseuden kategoria rakentuu kurdien jokapäiväisissä rasismien kokemuksissa varsinkin tietynlaisen visuaalisen kuulumisen sanaston (*visual lexica of*

belonging) kautta, jossa kuuluminen suomalaisuuteen ymmärretään laajalti näkyvän valkoisuuden kautta (Em. 198–199).

Toiseuden tutkimus on nostanut merkittävästi esille visuaalisen ja visuaalisuuden voiman. Visuaalisuus korostuu niin katseissa kuin kohtaamisissakin. Toisaalta visuaalisuus esiintyy myös toiseuden representaatioita käsittelevässä tutkimuksessa. Esimerkiksi Leena-Maija Rossi (2009) on tutkinut toiseuttavia representaatioita ja suomalaista visuaalista kulttuuria osana suomen kolonialistista osallisuutta (Rossi 2009, 348). Rossi (2009) käsittelee tutkimuksessaan, kuinka suomalaiset televisiomainokset ovat tuottaneet stereotypistäviä ja eksotisoivia toiseuden representaatioita, ylläpitäen näin kuvaa homogeenisestä sekä normatiivisesti valkoisesta suomalaisuudesta ja sen ”etnisistä toisista” (Em. 353).

2.2 Jälkikolonialismi

Koska toiseuden tutkimuksella on läheinen kytkös rasismiin, lähestyn tutkimuskysymystäni hyödyntäen jälkikoloniaalisen teorian tarjoamaa teoreettista viitekehystä ja näkökulmaa. Sijoitan tutkielmani teoreettisen näkökulman jälkikoloniaaliseen teoriaan, sillä se tarkastelee kriittisesti niitä vaikutuksia, joita kolonialismilla on ollut, ja on yhä, yhteiskunnallisessa, sosiaalisessa, poliittisessä sekä taloudellisessa elämässä. Huomio ei siis kiinnity vain kolonialismin aikaisiin vaikutuksiin, vaan katse suunnataan myös uuskoloniaalisiin prosesseihin, jotka ylläpitävät tai rakentavat tietynlaista maailmankuvaa. Jälkikoloniaalinen teoria voidaan esittää myös etnosentrismin ja eurooppakeskeisyyden kritiikkinä, jolloin huomio keskittyy varsinkin tällaisen vinoutuneen ja kahtiajakaisen maailmankuvan paljastamiseen. Jälkikoloniaalisella teorialla on siis poliittisesti motivoitunut ja muutokseen tähtäävä ulottuvuus, joka pyrkii paljastamaan alistamisen erilaisia muotoja. Toisaalta jälkikoloniaalisen teorian avulla on mahdollista analysoida keinoja, joilla kolonialistisen perinnön tuottamia rasistisia, sukupuolittuneita sekä kulttuurisesti, poliittisesti ja taloudellisesti eriarvoistavia rakenteita voidaan asettaa kyseenalaisiksi ja purkaa. Paljastamalla nykyisin toimivia vallankäytön muotoja, jälkikoloniaalinen teoria on yhteydessä niin rotuun, sukupuoleen, luokkaan, etnisyyteen kuin kansallisuuteen liittyviin kysymyksiin ja vallan ulottuvuuksiin. (Kuortti 2007, 11–15.)

Jälkikoloniaalisen teorian tavoitteena on nostaa esiin, purkaa ja muokata Eurooppa- ja länsikeskeisen maailmankuvan ja ajattelutapojen synnyttämää toiseutta (Löytty 2005b, 172).

Jälkikoloniaalisen teorian ja toiseuden yhteyttä voidaan avata esimerkiksi Edward Saidin (2011) orientalismia käsittelevien kirjoitusten avulla. Saidin (2011) mukaan orientalismi viittaa länsimaiseen ajattelutapaan ja tyyliin, joiden avulla itää on pyritty hierarkkisesti hallitsemaan ja muokkaamaan. Orientalismi on auttanut määrittelemään eurooppalaisuuden ja länsimaalaisuuden rajoja sekä sitä, mikä nähdään ”toisena” tai ei-eurooppalaisena eurooppalaisuuteen verrattuna. Orientalismi perustuu siis länsimaisten ihmisten kautta syntyneisiin orientalistisiin diskursseihin, joiden taustalla on käsitys eurooppalaisesta kulttuurisesta hegemoniasta ja ylivertaisuudesta itään tai orienttiin nähden. (Said 2011, 13–19; Huddart 2007, 65.)

Koloniaalinen katse ja koloniaaliset sekä uuskoloniaaliset prosessit tuottavat hierarkkisia ja toiseuttavia kulttuurien välisiä erotteluja sekä katsomisen tapoja. Jälkikoloniaalinen teoria pyrkii kuitenkin purkamaan ja kritisoimaan kolonialististen diskurssien muodostamia ”selkeitä” tai ”puhtaita” erotteluja ja jakolinjoja, jotka näkyvät esimerkiksi toiseuttamiseen liittyvissä rajanvedoissa. Hybridisyys on yksi tärkeistä jälkikoloniaalisen teorian käsitteistä, joka pyrkii purkamaan tällaisia ”itsen” ja ”toisen” välisiä koloniaalisia erotteluja. Homi K. Bhabhan (1994) ajatteluun viitaten hybridisyydellä viitataan kulttuurien ja identiteettien sekoittuneisuuteen. Käsitteenä se sisältää ajatuksen kulttuureista epäselvinä ilmiöinä, joiden rajat eivät ole ikinä selkeitä tai muuttumattomia. Hybridisyyttä voidaan pitää siis tietynlaisena vastarinnan muotona, sillä se kyseenalaistaa ja kääntää ympäri koloniaalisen vallan sekä uuskoloniaalisten prosessien asettamat tiukkarajaiset kategoriat. (Huddart 2007, 67–69; Löytty 2005a, 14–15; Bhabha 1994.)

Koen jälkikoloniaalisen teorian käyttämisen tässä tutkielmassa hyödylliseksi, sillä vaikka Suomen kolonialistiset suhteet on usein nähty heikkoina, osallistumme edelleen kolonialismin synnyttämien ajattelu- ja esitystapojen tuottamiseen, kuluttamiseen sekä ylläpitämiseen. Suomen suhde kolonialismiin on usein esitetty heikkona, sillä Suomella ei ole suoraa siirtomaavallan historiaa ja osallistuminen kansainväliseen toimintaan on muotoiltu useammin kehitysavun ja rauhanturvaamisen kautta. (Keskinen, Tuori, Irni & Mulinari 2009, 16; Lehtonen & Löytty 2007, 105.) Keskinen, Tuori, Irni ja Mulinari (2009) viittaavat Suomen ja muiden pohjoiseurooppalaisten maiden asemaan jälkikoloniaalisissa prosesseissa kolonialistisen osallisuuden (*colonial complicity*) käsitteellä. Kolonialistisen osallisuuden käsitteellä viitataan niihin prosesseihin, joissa koloniaalisia sekä jälkikoloniaalisia mielikuvia, käytäntöjä ja esityksiä tuotetaan osana kansallista tai perinteistä kulttuuria esimerkiksi pohjoismaissa.

(Keskinen, Tuori, Irni & Mulinari 2009, 16–18.) Tästä syystä, etsin tutkielmaani näkökulmaa juuri jälkikoloniaalisen ajattelun kautta.

2.3 Toiseus, representaatio ja identiteetti

Löytty (2005b) nostaa esille toimittaja Umayya Abu-Hannaan (1999) viitaten, kuinka suomalaiset peilaavat itseään ulkomaalaisten tai ulkomaalaisilta näyttävien ihmisten kautta. Tällöin toiseksi tai vieraiksi nähdyt toimivat ikään kuin heijastuspintoina suomalaisille. Kyseistä esimerkkiä on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa toiseuden ja toiseuttamisen käsitteiden avulla, sillä se ottaa huomioon, miten toiseus muodostuu niin historiallisesti kuin arkisestikin erilaisissa katsomisen ja esittämisen tavoissa sekä sosiaalisissa kohtaamisissa. (Löytty 2005b, 161; ks. Abu-Hanna 1999.)

Toiseus on tutkielman keskeisin ja sitä kantava käsite, jota on hyödynnetty useissa eri tieteenaloissa sekä kysymyksenasetteluissa. Toiseuden käsitettä on hyödynnetty niin kulttuuriin, etnisyyteen, rotuun, luokkaan, sukupuoleen, seksuaalisuuteen kuin yhteiskuntaluokkaan liittyvissä kahtiajaoissa, rajanvedoissa sekä kysymyksissä. Toiseudella tarkoitetaan niitä tapoja, joiden avulla muodostetaan erontekoja sekä jäsenetään tutun ja vieraan sekä normin ja normista poikkeavan välistä suhdetta. (Löytty 2005a, 8-9.)

Toiseuteen ja sen määrittelyyn liittyy aina valtasuhde sekä vallan hierarkkinen luonne. Tällöin määrittämällä tai nimeämällä jotain toiseksi, erilaiseksi tai vastakohtaiseksi, asetamme itsemme tätä toista ylemmäksi, minkä myötä syntyy arvottava hierarkia. Toiseudesta puhuttaessa ei ole kyse siis vain erilaisuudesta, vaan katse kiinnittyy strategiseen valtasuhteiden analyysiin. Siitä johtuen eronteot eivät näyttäyty neutraaleina, sillä toisesta tehdään toiseuttamisen prosessin kautta aina vähempiarvoinen. (Löytty 2005a, 9; Löytty 2005b, 161-164 & 182.) Toiseuttamisella tarkoitetaan puolestaan niitä merkityksellistämisen tapoja ja prosesseja, joissa jokin yksilö tai ryhmä nimetään poissulkevasti ”toiseksi” (Löytty 2005a, 8; Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 16). Koska toiseuden käsite on monialainen – ja sitä voidaan käyttää useiden erilaisten kahtiajakojen tutkimiseen – haluan tarkentaa, että tässä tutkielmassa käytän toiseuden ja toiseuttamisen käsitteitä rodullistetun ja etnisen toiseuden sekä toiseuttamisen konteksteissa. Käsitellen rodun ja rodullistamisen käsitteitä tässä tutkielmassa kriittisen rodun ja valkoisuuden tutkimuksen näkökulmasta, joissa rotu ymmärretään osana sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettua todellisuutta. En viittaa siis rodun käsitteellä ihmisen

biologisiin ominaisuuksiin, vaan sosiaalisesti tuotettuun luokittelujärjestelmään ja ajatukseen, jonka avulla oikeutetaan tiettyjä valtasuhteita sekä eriarvoisuuden ja sarron muotoja. (Keskinen, Mkwesha & Seikkula 2021, 38–39.)

Löytty (2005b, 167) tuo esiin, kuinka toiseuden syntymistä ja kohtaamista voidaan tarkastella ja tutkia niin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin myös erilaisissa representaatioissa eli esityksissä. Representaatiot eli esitykset tuottavat merkityksiä sekä kiinnittävät niitä esitystensä kohteisiin (Hall 1999, 143). Toiseuden representaatioita käsitellessä on usein huomioitava myös stereotypian käsite, sillä toiseutta rakentavat tai ylläpitävät esitykset sisältävät usein kolonialismin pitkään historiaan liittyviä stereotyyppitteleviä, essentialistisia sekä rasistisia esitystapoja (Löytty 2005b, 162 & 170–176). Stereotyyppittely on yksi toiseuttamisen muodoista. Kuten toiseuden representaatioissa, myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, eli esimerkiksi konkreettisissa kasvokkaisissa kohtaamisissa, ennakkoluulojen, aikaisempien mielipiteiden sekä stereotyyppien merkitys korostuu. (Löytty 2005c, 89–91.) Löytty (2005c) nostaa esiin, kuinka kohtaaminen ei ikinä ilmene täysin neutraalina, sillä molempien osapuolten ennakkotiedot toisistaan ovat aina kohtaamisessa läsnä (Em. 88–89). Ennakkoluulot sekä stereotyyppit voivat siis ilmetä varsinkin jokapäiväisissä rasismien ja toiseuttamisen kokemuksissa usein huomaamattomilla ja tiedostamattomilla tavoilla.

Toiseus kytkeytyy läheisesti identiteettiin liittyviin kysymyksenasetteluihin. Toiseuden käsitteen avulla muodostamme erontekoja meidän ja muiden välille. Toisaalta myös oman identiteetin määrittely perustuu jatkuvaan erontekoon sekä muista erottautumiseen. (Em. 89.) Identiteetin määrittely tapahtuu siis tutun ja vieraan tai itsen ja toisten välisissä rajanvedoissa (Löytty 2005b, 166). Samalla tavalla myös toiseus kieltää samanlaisuutta vetäen rajoja meidän ja muiden välille (Löytty 2005a, 9). Toiseuden kytkös identiteetikysymyksiin nousee esimerkiksi kansallisista identiteeteistä puhuttaessa. Suomalaisuuden identiteetikategorian moninaisuus jää usein huomaamatta ja määrittelemättä, jolloin tullaan tuottaneeksi hyvin normilatautunutta ja yhdenmukaista kuvaa suomalaisuudesta (Lehtonen & Löytty 2003, 8–9). Tällöin yhdenmukaisen suomalaisuuskategorian ulkopuolelle jäävät ihmiset joutuvat toiseuttavan katseen kohteeksi.

Toiseuttava katse ei kuitenkaan muunna sen subjektia passiiviseksi uhriksi, vaan sitä vastaan on olemassa useita erilaisia vastastrategioita. Yksi näistä strategioista on vastapuhe. Juhila (2004) määrittelee vastapuheen kategorisointeja vastustavaksi toiminnaksi, jota ilmenee niin

kielellisessä kuin ei-kielellisessä toiminnassa. Vastapuheen tarkoituksena on siis vastustaa kulttuurisesti vallitsevaa kategorisointia. (Juhila 2004, 28–31.)

Toiseus on laaja ja moneen hyödynnettävä käsite. Se ei kuitenkaan ole tutkimuskäytössä täysin ongelmaton, sillä varsinkin toiseuden tutkimuksen tapa esittää asiat kaksinapaisina tai vastakohtina saattaa piilottaa kahden vastakohtan väliin jäävää moninaisuutta. Tämä käy ilmi esimerkiksi sanaparien musta ja valkoinen sekä nainen ja mies kohdalla. Toiseuden tutkimus saattaa siis kompastua tulkitsemaan vain binaarisia vastinpareja pyrkiessään purkamaan kaksinapaisuutta. Toiseuttamisella voidaan katsoa olevan myös tietynlainen moninaisuutta yksinkertaistava luonne. (Löytty 2005b, 172–174.) Huttunen (2004) mainitsee, kuinka esimerkiksi Suomessa maahanmuuttajaksi määrittäminen häivyttää yksilöiden väliset erot kuten sukupuolen, iän tai kulttuurisen taustan, muuntaen maahanmuuttajat samankaltaiseksi ja kasvottomaksi ryhmäksi (Huttunen 2004, 138–139).

2.4 Normatiivinen valkoisuus

Valkoisuudella, sekä sen normatiivisella asemalla on oma merkityksensä toiseuden ja toiseuttamisen tarkastelussa. Ruth Frankenbergin (1993) mukaan valkoisuus on usein huomaamatta jäänyt autonominen toimija, jonka kautta toiseutetut ”rodulliset” ja kulttuuriset kategoriat rakennetaan (Frankenberg 1993, 1 & 16–17). Koska valkoisuuden käsite jää usein huomaamatta, tarkastelun ulkopuolelle tai itsestäänselvyudeksi, on sen avaaminen olennaista. Valkoisuudella on useita toisiinsa linkittyviä ulottuvuuksia. Ensinnäkin valkoisuus on rakenteellisen etuoikeuden paikka, ja samalla eräänlainen näkökulma tai näköalapaikka, josta valkoiset ihmiset voivat tarkastella itseään, toisia ja yhteiskuntaa. Toisaalta valkoisuudella voidaan viitata kulttuurisiin käytäntöihin, jotka ovat yleensä huomaamattomia tai nimettäviä, ja näin normalisoituneita. (Em. 1.) Koloniaalinen diskurssi on osaltaan vaikuttanut siihen, että valkoisuudesta sekä valkoisesta läntisestä subjektista on tullut se huomaamaton toimija, jonka kautta rodullistetut toiset peilataan (Em. 1 & 16–17).

Valkoisuuden huomaamattomuus ilmenee sen normatiivisessa ja tiedostamattomassa asemassa. Valkoisuuden normatiivisuudella viitataan valkoisuuden järjestävään sekä hierarkisoivaan voimaan suhteessa niihin, jotka ovat ”toisia” (Keskinen, Mkwesha & Seikkula 2021, 46). Toiseuttaminen tapahtuu siis myös normatiivisen valkoisuuden kehyksessä. Normatiivisuus voi ilmetä esimerkiksi tavoissa, joissa valkoisuutta pidetään tiedostamattomasti lähtökohtaisena

oletuksena. Normatiivisen valkoisuuden tarkastelulla on tässä tutkielmassa paikkansa, sillä se on edelleenkin olennainen osa sitä, miten suomalaisuutta määritellään. Normatiivinen valkoisuus sanelee yhä suomalaisuuden sekä suomalaisen kansallisen identiteetin rajoja. Tämä näkyy esimerkiksi mielikuvissa suomalaisista ihmisistä. Suomalaiset ihmiset mielletään usein valkoisina, mikä puolestaan määrittelee normin ulkopuolelle jäävät ihmiset ”toisiksi” tai ulkomaalaisiksi. (Em. 46.) Normatiivisen valkoisuuden käsitteen kautta voidaan pohtia sitä, millä tavalla suomalaisuus voi ilmetä ulossulkevana kategoriana toiseutta tutkittaessa.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Uutisartikkelit merkitysten ja puhetapojen tuottajana

Käytän tutkielmani aineistona Ylen verkossa julkaisemia suomenkielisiä uutistekstejä, jotka sivuavat jollakin tapaa rasismia ja toiseuden kokemuksia Suomessa. Valitsin tutkielmani aineiston rajaukseksi Ylen julkaisemat uutistekstit useiden suomalaisten uutismedioiden joukosta, sillä Yle on yksi suosituimmista uutismedioista Suomessa. Ylen suosiosta kertoo se, että Yle lukeutui yhdeksi luetuimmista suomalaisista verkkosivustoista vuonna 2021 (Finnish Internet Audience Measurement 2021). Verkossa julkaistun uutisisällön suosioon vaikuttaa myös positiivisesti sen maksuttomuus, mitä myös Ylen verkkouutisointi on (Reunanen et al. 2021, 19). Lisäksi Yleisradion julkaisu toiminta on verorahoin tuotettua, koska rahoituksena toimii julkinen yleisradiovero. Näin ollen mainostajien mukanaolo ei vaikuta julkaistun aineiston sisältöön tai painotuksiin samalla tavalla kuin muiden tuottoa tavoittelevien uutismedioiden sisältöön. Ylipäätään Ylen uutisointi koetaan myös luotettavana (Em. 51).

Aineistossa on yhteensä 20 uutistekstiä, jotka liittyvät rasismia ja toiseuden kokemuksiin Suomessa sekä normatiivisesti valkoiseksi lukeutuvaan suomalaisuuden kategoriaan. Olen aineiston keruussa pyrkinyt huomioimaan uutistekstien sekä niissä esiintyvien näkökulmien ajankohtaisuuden, joten olen rajannut tutkielman aineiston ajallisesti vuosiin 2020-2021. Aineiston tarkka jakauma on 13.1.2020-10.12.2021. Halusin pyrkiä siihen, että diskurssianalyysin avulla löytämäni merkitykset ja puhettavat olisivat mahdollisimman tuoreita ja ajankohtaisia. Aineiston ajankohtaisuudesta kertoo se, että varsinkin vuoden 2020 puolella julkaistuissa artikkeleissa nousee toistuvasti esiin Black Lives Matter -liikkeen nostattama aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelu rasismista niin Suomessa kuin maailmalla. Toisaalta on huomioitavaa, että uutisteksteissä esiintyvät rasismia ja eriarvoisuuden kokemukset eivät ole kontekstisidonnaisia pelkästään tähän aikaan tai tapahtumakontekstiin.

Olen kerännyt aineistoni käyttäen Ylen verkkosivuilta löytyvää hakukonetta. Aineisto löytyi käyttäen hakusanoja toiseus, rasismi, antirasismi, valkoisuus, suomalaisuus, identiteetti, vähemmistö ja kulttuuri. Pyrin valikoimaan aineistoon uutistekstejä, jotka avaavat sekä ottavat jollakin tapaa kantaa rasismia ja rodullistetun toiseuden kokemuksiin Suomessa tai huomioivat valkoisuuden merkityksen suomalaisuuden määrittelyssä. Jätin aineiston ulkopuolelle julkaisut, jotka käsittelivät rasismia ja toiseutta pelkästään Suomen ulkopuolisessa kontekstissa.

Aineiston 20 uutistekstiin sisältyy juttutyypiltään uutisia, asiahaastatteluja, henkilöjuttuja ja -haastatteluita, hyötyjuttuja, kolumneja, näkökulmakirjoitus sekä kuvareportaasi. Koen juttutyypien monipuolisuuden rikastavan analyysistä saatuja tuloksia. Lisäksi haluan mainita, että aineistoni uutisteksteihin lukeutuu sekä rodullistettuun vähemmistöön kuuluvien kirjoittajien tuottamia tekstejä sekä valkoisten kirjoittajien tuottamia tekstejä. Tein tämän valinnan tietoisesti, sillä halusin kiinnittää huomiota myös siihen, miten toimittajien ja kirjoittajien oma asemoituminen toiseuteen näkyy mahdollisesti aineistossa esiintyvissä diskursseissa ja merkityksissä.

3.2 Diskurssianalyysi uutistekstien tutkimusmenetelmänä

Tutkielmani on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen, ja käytän tutkimusmenetelmänäni diskurssianalyysiä. Diskurssianalyysi kuuluu myös osittain tutkielmani teoreettiseen viitekehukseen. Laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan, selittämään ja ymmärtämään esimerkiksi erilaisten ilmiöiden luonnetta sekä ihmisten ja yhteisöjen toimintaa. Laadullinen tutkimus ei pyri tekemään laajempia yleistyksiä, vaan se keskittyy ymmärtämään tarkemmin ihmisten merkitys- ja kokemusmaailmaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 121.)

Diskurssianalyysi on monimuotoinen – vaikkakin usein epäselvänä pidetty – laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka käytössä voidaan hyödyntää useita erilaisia lähtökohtia, painopisteitä sekä menetelmällisiä sovelluksia. Keskeisenä osana diskurssianalyysiä ovat kuitenkin tietyt yhteisesti jaetut lähtöoletukset kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta ja seurauksia tuottavasta luonteesta sekä rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien sosiaalisesti rakentuneiden merkityssysteemien olemassaolosta. Diskurssianalyysi tekee näkyväksi sitä, miten kielenkäyttö merkityksellistää, rakentaa ja uusintaa sosiaalista todellisuutta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 21–23.) Toisaalta on tärkeää huomioida sosiaalisen todellisuuden vastavuoroinen vaikutus kielenkäyttöön; kielenkäyttö ei vain luo sosiaalista todellisuutta, vaan sosiaalinen todellisuus vaikuttaa myös kielenkäyttöön (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 11–13).

Diskurssianalyysi pohjautuu teoreettisesti sosiaaliseen konstruktionismiin, josta myös tähän tutkielmaan saadaan teoreettista näkökulmaa. Sosiaalisessa konstruktionismissa mielenkiinto kohdistuu varsinkin kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavaan luonteeseen. Kielenkäytössä sosiaalinen todellisuus rakentuu esimerkiksi merkityksellistämisen

prosesseissa, joissa merkitykset toisaalta vakiintuvat kuin myös hämärtyvät ja tulevat moninaisemmiksi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 201–203.)

Pyrin diskurssianalyysin avulla etsimään tutkimuskysymykseeni vastausta, eli keskityn löytämään aineistosta diskurssianalyysin avulla toiseuteen ja toiseuttamiseen liittyviä merkityksiä ja puhetapoja. Haluan huomioida sen, että aineistosta löydettyt diskurssit eivät aina ilmene pelkästään merkityksinä tai puhetapoina, mutta tutkimuksen rajauksessa sekä tutkimuskysymysten kontekstissa keskityn vain näihin kahteen ulottuvuuteen. Koska diskurssianalyysin ja diskurssien avulla voidaan tarkastella merkitysten muodostumista sosiaalisessa todellisuudessa kielenkäytön kautta sekä tietystä näkökulmasta rakennettuja merkityksellistämisen käytänteitä, koen diskurssianalyysin erityisen hyväksi tutkimusmenetelmäksi tutkielmaani. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 19 & 40–41). Vaikka diskurssit ilmenevät ja materialisoituvat kielenkäytössä, niiden valta näkyy varsinkin sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa käytänteissä. Diskursseilla on vaikutusvaltaa siihen, mitkä asiat esitetään ”totuutena” sekä mistä näkökulmasta nämä ”totuudet” ilmaistaan. (Em. 40–43.) Diskurssien valtaulottuvuuden tarkastelu tarjoaa hedelmällisen näkökulman toiseuden ja toiseuttamisen tutkimiseen.

Menetelmäkirjallisuuden tutustumisen jälkeen aloitin analyysini lukemalla ja käymällä aineistooni kuuluvat uutistekstit läpi. Pyrin ensimmäisellä lukukerralla muodostamaan yleisen käsityksen aineiston sisällöstä sekä mahdollisista alustavista diskursseista. Tämän jälkeen luin aineiston toiseen kertaan, jonka aikana tein muistiinpanoja ja tarkempia nostoja toiseuden merkityksiin liittyvistä diskursseista. Lisäksi tein alustavaa analyysiä asettelemalla aineistosta tehdyt muistiinpanot sekä havainnot värikoodatusti eri diskurssien otsikoiden alle. Lopullisesti havaitsin aineistosta neljä erilaista diskurssia: näkyvä ja koettu valkoisuus, ohjeistava diskurssi, hyvinvointidiskurssi sekä yhteisö, toiminta ja voimaantuminen. Tämän lisäksi olen jakanut näkyvän ja koetun valkoisuuden diskurssin kahteen aladiskurssiin: ulkonäkö erontekijänä sekä suomalaisuus ja identiteetti.

3.3 Tutkijapositio ja eettisyys

Tutkimusaiheeni huomioon ottaen, koen tärkeäksi oman valkoisen tutkijapositioni huomioimisen tutkielmani kaikissa vaiheissa. Pyrin refleктоimaan ja kyseenalaistamaan tutkielmaa tehdessä omaa asemaani valkoisena länsimaissa kasvaneena naisena, sekä sitä, millä

tavalla tämä saattaa ohjata ajatusmaailmaani. Jälkikoloniaaliseen näkökulmaan viitaten Edward Said (2011) tuo huomioon, kuinka erilaisten ajatusten, kulttuurien ja historian tutkimuksessa on olennaista ymmärtää myös niihin liittyviä valtarakenteita. Tutkijan on siis huomioitava, että inhimillisenä tiedon tuotannon subjektina hän elää tietyissä olosuhteissa, jotka vaikuttavat tiedon tuotantoon sekä tutkimukseen. Täten esimerkiksi eurooppalainen tutkija on aina ensisijaisesti eurooppalainen ja vasta tämän jälkeen yksilö. (Said 2011, 17–22.)

Lähestyn toiseuden tutkimusta jälkikoloniaalisen näkökulman lisäksi diskursiivisesta näkökulmasta. Tutkielmassa käytetty kieli on siis myös konstruktivistista ja osa sosiaalista todellisuutta siinä määrin kuin analyysin kohdekin on. Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016) nostavat esiin, kuinka tutkijan on pyrittävä refleктоimaan, millä tavoin tulee itse uusintaneeksi jo olemassa olevaa käsitteistöä, kategorioita sekä kahtiajakoja (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 24–25). Pyrin siis tutkijana refleктоimaan omaa toimintaani sekä kielenkäyttöä, jotta en tule itse toiseuttaneeksi tutkimuksen aineistossa esiintyviä henkilöitä tai ryhmiä.

Tutkimusaineisto koostuu tässä tutkielmassa tutkijasta riippumattomasta, luonnollisesta ja valmiista tekstiaineistosta. Tekstiaineistona toimivat julkisesti sekä vapaasti saatavilla olevat Yleisradion toiseutta ja toiseuttamista jollakin tavalla käsittelevät tai sivuavat uutistekstit. Koska uutistekstit ovat kaikille ilmaisia sekä julkisesti saatavilla, en koe uutistekstien anonymisointia olennaiseksi. Uutisteksteissä esiintyvät tahot sekä niihin haastatellut henkilöt ovat siis olleet tietoisia uutistekstien julkisuudesta sekä mahdollisten henkilötietojen näkyvyydestä. Edellä mainittu huomioon ottaen, en kuitenkaan tutkielmassani nimeä yksittäisiä henkilöitä tai tahoja suoraan, sillä en koe sitä analyysin tai tulosten kannalta asiaankuuluvaksi.

4 TOISEUTTAMISEN MERKITYKSET JA PUHETAVAT YLEN UUTISTEKSTEISSÄ

4.1 Näkyvä ja koettu valkoisuus

Valkoisuuden normatiivisuus sekä sen vaikutus toiseuden kokemukseen toimivat sekä tutkielman että sen aineiston läpäisevinä teemoina. Aineisto kuvaa valkoisuuden näkyvän esimerkiksi suomalaisessa katukuvassa, yhteiskunnallisissa normeissa, ennakkoluuloissa sekä ajattelutavoissa. Valkoisuuden näkyvyyttä voidaan pohtia osana suomalaista kolonialistista osallisuutta (*colonial complicity*), sillä esimerkiksi erilaiset ennakkoluulot tiedostamattaankin tulevat ylläpitäneeksi jälkikoloniaalisia esityksiä, käytäntöjä ja ajattelutapoja (Mulinari, Keskinen, Irni & Tuori 2009, 16–18). Toisaalta valkoisuus ei ole pelkästään jotain näkyvissä olevaa, vaan se on myös jotain koettua. Koettu valkoisuus ilmenee aineistossa esimerkiksi esiintuoduissa arkipäiväisissä rasismien ja syrjinnän kokemuksissa, sosiaalisissa kohtaamisissa sekä tiedostamattomissa mikroaggressioissa, joihin valkoisuudesta poikkeaminen on vaikuttanut.

”Perhe lähti Sudanista sisällissotaa pakoona, koukkasi Egyptin ja Kairon kautta ja saapui Suomeen. Geoffrey oli seitsemän. Oli kesä. Suomalainen katukuva oli valkoinen. Oli vain länsimaalaisen näköisiä ihmisiä.” (27.9.2020)

Olen jakanut näkyvän ja koetun valkoisuuden diskurssin kahteen eri aladiskurssiin, sillä vaikka valkoisuuden normatiivisuus ilmenee jatkuvana teemana aineistossa, sen merkitykset vaihtelevat. Tästä syystä käsittelen näkyvän ja koetun valkoisuuden diskurssia kahden aladiskurssin avulla. Ensimmäinen aladiskursseista korostaa ulkonäön merkitystä toiseuttamisen prosesseissa. Toiseus muodostuu siis pääkohtaisesti ulkonäköön liitettävissä eronteissa ja erilaisuuden kohtaamisessa. Toisena aladiskurssina toimiva suomalaisuus ja identiteetti -diskurssi pohtii puolestaan toiseutta usein valkoiseksi ymmärretyn suomalaisuuden identiteettikategorian kautta; Tämä diskurssi merkityksellistää varsinkin valkoisuuden koettua puolta ja nostaa esiin identiteettiin ja kuulumiseen liittyviä kysymyksiä suomalaisuuden kontekstissa.

4.1.1 Ulkonäkö erontekijänä

Erontekemisen prosessit ovat osa sekä toiseuden että rasismien käsitettä (Rastas 2005, 149; Löytty 2005a, 8–9). Ylen uutisartikkeleissa tämä huomio nousee jatkuvasti esiin varsinkin

ulkonäköön perustuvien erontekojen kautta. Ulkonäköön liittyvät eronteot toimivat siis toiseuden muodostumisen pääasiallisena paikkana. Ulkonäön merkitys toiseuttamisessa ja toiseudessa toistuu uutisteksteissä mainituissa arkipäiväisissä rasismien kokemuksissa ja kohtaamisissa. Usein hyvinkin arkipäiväiset ja toistuvat kokemukset rasismista ja toiseuttamisesta esimerkiksi julkisessa liikenteessä, työpaikalla, koulussa tai harrastuksissa perustuvat ulkoisen olemuksen perusteella rakennettuun oletukseen eroavaisuudesta.

”Tuoreen selvityksen mukaan yleisimmin rasistista syrjintää ja häirintää kohdataan julkisissa kaupunkitiloissa ja liikennevälineissä, työelämässä, työnhaussa ja koulutuksessa.” (9.6.2020)

”Kuitenkin muutamia kertoja linja-autoon noustessaan, hän huomasi että muut poistuivat hänet nähdessään. Muutoin rasismi oli piilossa.” (2.5.2021)

Oleellinen osa ulkonäköön perustuvasta eron tuottamisesta tapahtuu kohtaamisten ja katseiden kautta. Kehot ovat näkyviä ja näin ollen katseiden kohteita, mikä mahdollistaa erojen kiinnittämisen niihin (Rastas 2002, 6). Ylen uutistekstit puhuvat toiseuttamisesta kohtaamisina sekä katseina – tilanteina, joissa normiin kuulumattomuus ja ero luodaan fyysisen olemuksen ja ulkonäön kautta. Tämän lisäksi aineistossa tulee ilmi, kuinka valkoinen länsimaalaisuus on se tila, jota vasten ulkonäköön perustuva ero tehdään. Ei-valkaisuus joutuu tällöin arvottavan ja toiseuttavan katseen kohteeksi. Uutistekstissä tätä ilmaistaan esimerkiksi ihonväriin, nimeen, hiuksiin tai pukeutumiseen liittyvässä puheessa. Aineistossa katsetta ei määritellä neutraaliksi, sillä sen tiedostetaan olevan arvottavaa. Kyseessä ei ole pelkkä katse, vaan katse on myös ”tuijottamista”, ”taivastelua” sekä katseeseen liittyvää hiljaista kommentointia.

”Joskus asenteen voi nähdä jo vastaan tulijan katseesta. Musliminaisena hänet tunnustetaan jo pelkän huivin perusteella.” (2.5.2021)

”Afrohiuksia jaketaan edelleen ihmetellä kadulla ja kaupassa, vaikei niissä ole mitään epätavallista” (23.6.2021)

”Monia meitä afrosuomalaisia yhdistää samansuuntainen kokemusten kirjo hiustemme kanssa: tuntemattomien lääppimiset ja iänikuinen taivastelu. Kommentointi ja kiusaaminen.” (23.6.2020)

Rodullistettuun tai etniseen vähemmistöön asemoituvat nostavat uutisteksteissä esiin, kuinka ulkonäön merkitys toiseuttamisen prosesseissa ilmenee katseiden lisäksi vahvasti

kohtaamisissa sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tällöin ulkonäköön perustetut eronteot ilmenevät varsinkin tekoina ja sanoina, jotka voidaan luokitella stereotypistäviksi, mikroaggressioiksi tai ennakkoluuloihin perustuviksi. Aineistossa mikroaggressiot ilmenevät esimerkiksi palvelujen tarjoamisena automaattisesti englanniksi, asiantuntijuuden kyseenalaistamisena työpaikalla tai hiljaisesti istumapaikan vaihtamisena julkisessa liikenteessä. Lisäksi teksteissä korostetaan näiden tekojen ja sanojen toistuvuutta, arkipäiväisyyttä ja yleisyyttä. Toiseuttamista ei tapahdu siis vain satunnaisesti, vaan se on jatkuvaa ja normalisoitunutta.

”Meitä ei välttämättä kutsuta työhaastatteluihin pelkän nimmemme tai ihonvärimme vuoksi. Työpaikoilla rasismi ilmenee esimerkiksi siten, että kollegat eivät luota osaamiseemme tai tietotaitoomme ihonvärimme takia, hän lisää.” (9.6.2020)

”Päästyään hoidettavaksi Jäske sai puolestaan sairaanhoitajalta kehua, että hän puhuu yllättävän hyvää suomea. Pois lähtiessään Jäskeä tarjoutui auttamaan satunnainen ohikulkija, joka tarjosi apuaan englanniksi.” (16.3.2021)

”Hän muistaa esimerkiksi, kuinka alakoulun liikuntatunnilla leikittiin ”Kuka pelkää mustaa miestä”. Hän oli luokan ainoa maahanmuuttajataustainen oppilas. Opettaja sanoi naureskellen, että Mohammad voi aloittaa. Muiden oppilaiden nauru ja tapa, jolla opettaja puhui, ovat jääneet syvälle mieleen.” (28.6.2020)

Stereotypiat ja toiseus ilmenevät aineistossa merkittävästi myös katseeseen ja kohtaamisiin liitetyn ihailun tai ”hyvän tahdon” kautta. Jälkikolonialistinen teoria huomioi, kuinka katseen kohteen estetisoiminen tai eksotisoiminen tuottaa toiseutta, jota voidaan nähdä nykyisinkin esimerkiksi Afrikkaa kuvaavissa representaatioissa (Löytty 2005c, 92). Samaten Löytty (2005b) ja Rastas (2002) ovat kirjoittaneet toiseuden muodostumisesta ”hyvää tarkoittavissa” eleissä ja sanoissa (Löytty 2005b, 180–181; Rastas 2002, 11). Aineistossa tuodaan edellä mainituilla tavoilla esiin, kuinka positiiviset tai hyvää tahtoa ilmaisevat kommentit ulkonäöstä rakentavat toiseutta ja vahvistavat essentialistisia stereotypioita.

”Urheilun maailmassa rodullistaminen ja stereotypisointi näkyy esimerkiksi siinä, että mustaihoisten pelaajien ajatellaan olevan ensisijaisesti lahjakkaita fyysisiltä ominaisuuksiltaan, kun taas valkoisten pelaajien taitoja pidetään peliälykkyyden tai opitun harjoittelun tuloksena.” (16.6.2021)

”Tyypillisesti kuulee lausahduksia siitä, miten ihanan paksut hiukset minulla on tai miten minun ihoni päivettyy vaalea ihoa nopeammin.” (16.3.2021)

”Jagne-Soreaun mukaan valkoiset lukijat tarttuvatkkin ei-valkoisten kirjoittajien teoksiin kuvitellen, että ne ovat jonkinlainen ikkuna monikulttuuriseen maailmaan ja maahanmuuttajien elämään. Vähän kuin turisti, joka menee safarille ihmettelemään eksoottisia olentoja, hän kuvailee.” (10.6.2020)

4.1.2 Suomalaisuus ja identiteetti

Normatiivinen valkoisuus ilmenee Ylen artikkeleissa suomalaisuuteen liitettävässä identiteettipuheessa sekä suomalaisuuden määrittelemisessä. Toiseuden kokemuksen merkitykset ilmenevät Ylen uutisteksteissä varsinkin puhuttaessa suomalaisuudesta, suomalaisuuteen identifioitumisesta sekä oman identiteetin määrittelystä Suomessa. Suomalaisuus ja identiteetti -diskurssi nostaa esiin siis toiseuden kokemuksen usein valkoiseksi rakennetussa suomalaisuuden identiteettikategoriassa. Kyseinen diskurssi ilmenee aineistossa varsinkin rodullistettuun vähemmistöön kuuluvien kirjoituksissa, haastatteluissa sekä puheenvuoroissa.

”Oli kuin minä, ruskea suomalainen, olisin jonkinlainen oikku ja luonnoton paradoksi.” (8.8.2021)

Stuart Hall (1999) on viitannut kansallisiin identiteetteihin kulttuurisina representaatiojärjestelminä. Identiteetit muodostuvat siis suhteellisesti osana representaatioita. (Hall 1999, 46.) Representaatiot ilmenevät myös aineiston uutisteksteissä osana suomalaisuudesta kertovaa identiteettipuhetta ja merkityksiä. Representaation merkitys toiseuttamisen ja rasismien kontekstissa toistuu esimerkiksi markkinointia, elokuvia tai kirjoja käsittelevien uutistekstien sisällössä. Aineistossa mainittiin muun muassa kuinka suomalaisuuden esittäminen ei-valkoisena leipä- ja korumainoksissa oli aiheuttanut vihapuhetta sosiaalisessa mediassa ja jopa kyseisten tuotteiden boikotointia (29.11.2021). Representaatiot ilmenevät diskurssissa myös puhuttaessa suomalaisen kansallisen identiteetin rakentumisesta. Toiseuttavat representaatiot esimerkiksi vanhojen lakupatukoiden logoissa tai Brunbergin suukkojen entisessä nimessä ja kuvituksessa (29.11.2021), on liitetty osaksi suomalaista perinnettä, mikä puolestaan on rakentanut suomalaisuuden ja siitä poikkeavan toisen identiteettikategorioita.

”Valkoisten suomalaisten identiteetti taitaa olla hyvinkin hataraa sorttia, jos se horjuu näin pienestä. Mitä he pelkäävät? Että pian valkoisten suomalaisten minäkuva katoaa – yksi ruisleipäpussi kerrallaan?” (29.11.2021)

Representaatioiden lisäksi Ylen uutisteksteissä ilmennyt suomalaisuus ja identiteetti -diskurssi korostaa, kuinka toiseuttamisen kokemus voi vaikuttaa identiteetin muodostumiseen sekä määrittelyyn. Aineistossa tuodaan esiin, kuinka oman identiteetin määrittely voi tapahtua muiden tekemien luokitteluiden tai toiseuttavan kategorisoinnin kautta. Muun muassa maahanmuuttajuus toimii marginalisoivana kategoriana, jota vasten suomalaisuus määrittyy eräänlaiseksi kulttuuriseksi ja sosiaalisesti keskipisteeksi (Huttunen 2004, 135–136). Maahanmuuttajaksi kategorisoituminen näkyy aineistossa toiseuttamisen yhtenä muotona, jolla on myös vaikutus toiseuttamisen kohteen identiteetin muotoutumiseen ja määrittelyyn. Normatiivinen ymmärrys suomalaisuudesta valkoisena identiteettinä on läpiluettavissa myös aineiston kohdissa, jotka tuovat esiin kuulumisen ja kuulumattomuuden usein hankalat tunteet tai jopa identiteetin kriisiytymisen.

”Yhteiskunnan silmissä pieni koululainen sijoitettiin lohkoon maahanmuuttaja. Tämä määritteli pitkään myös hänen oman identiteettinsä rakentumista.” (16.3.2021)

”Kaltaisiani ihmisiä on ollut maailman sivu, mutta siitä huolimatta meidät määritellään suurimmaksi osaksi jonkun oletetun alkuperämaan perusteella. Määrittelemme itse itsemme usein myös sen kautta” (8.8.2021)

”Hän oli kasvanut kahden kulttuurin välissä ja koki voimakasta muukalaisuutta ja juurettomuutta. Hänellä oli identiteettikriisi.” (27.9.2020)

Toisaalta suomalaisuutta ja identiteettiä käsittelevä diskurssi sivuaa myös eräänlaista vastapuheeseen viittaavaa toimintaa. Vastapuhe keskittyy suomalaisuus ja identiteetti -diskurssin kohdalla enimmäkseen siihen vakiintuneeseen oletukseen, että suomalaisuuteen identifioituminen on jotakin sellaista, jota kaikkien tulisi tavoitella tai haluta. Juhila (2004) mainitsee, kuinka vastapuhe ilmenee usein hienovaraisesti kommentoissa ja vastustavissa teoissa, joilla kyseenalaistetaan vakiintuneita kategorisointeja antaen tilaa vaihtoehtoisille identiteeteille (Juhila 2004, 29). Tällaista kommentointia tuotetaan aineistossa huomioimalla esimerkiksi kuinka suomalaisuus ja Suomen kansalaisuus voivat tarkoittaa eri asioita ja olla olemassa toisistaan riippumatta. On siis mahdollista olla suomalainen identifioitumatta suomalaisuuden kulttuuriseen identiteettiin.

”Edelleen keskusteluissa ‘suomalaisuus’ ajatellaan melkein kuin arvonimenä tai palkintona, tai ainakin jonakin sellaisena, jota jokaisen Suomen kansalaisen automaattisesti oletetaan tavoittelevan” (12.9.2021)

”Jaan täysin vastaajien kokemuksen siitä, että koko kysymys suomalaisuuden kokemisesta on arvolutautunut, ja sen taustalla on jonkinlainen arrogantti oletus siitä, että kaikki Suomessa asuvat tuntisivat itsensä suomalaisiksi.” (12.9.2021)

4.2 Ohjeistava diskurssi

Melkein jokainen Ylen uutisteksti ottaa jollain tapaa kantaa toiseuttamisen ja rasismien kokemuksiin ohjeistavalla puhetyylillä, jonka olen tutkielmassani nimennyt ohjeistavaksi diskurssiksi. Toiseudesta, toiseuttamisesta, syrjinnästä sekä rasismista puhuttaessa aineiston uutistekstit tekevät jatkuvia toistoja ohjeistavaan puhetyyliin, jonka tarkoituksena on pyrkiä rasismia ja toiseuttamista vastustavaan toimintaan sekä käyttäytymisen muuttamiseen. Ohjeistava diskurssi ilmenee varsinkin suoraan käskevien tai muuten eksplisiittisten kielellisten valintojen muodossa.

”Tunnista rasismien eri muodot: rasismi ei ole pelkästään sitä, mikä kuuluu tai näkyy. Usein se on esimerkiksi (alitajuisia) ennakkohuuloja ja asenteita, joita et ehkä huomaa.” (28.6.2020)

Kirjoittajan oma asemoituminen toiseuttamisen ja rasismien kokemuksiin tulee varsinkin ohjeistavassa diskurssissa hyvin selkeästi esille. Esimerkiksi valkoisen kirjoittajan hyödyntäessä ohjeistavaa diskurssia, puhe on usein kohdistettu yhdeltä valkoiselta suomalaiselta toiselle valkoiselle suomalaiselle. Tämä ilmenee muun muassa tekstikatkelmissa, joissa ”meihin” viitataan valkoisina suomalaisina ihmisinä, jotka ovat saattaneet sortua toiseuttavaan, rasistiseen tai mikroaggressioita sisältävään toimintaan. Ironisesti ohjeistava diskurssi saattaa varsinkin tässä tapauksessa sortua itse toiseuttavaan toimintaan mukaillemalla normatiivisen valkoisuuden asettamia oletuksia ”meistä” ja ”muista” suomalaisuuden kehyksessä.

”Oletko joskus kysynyt tummaihoiselta, mistä hän on kotoisin? Entä oletko alkanut automaattisesti puhua jollekulle englantia hänen ulkonäkönsä perusteella? Kuittaatko rasismia liippaavat keskustelut “minä en näe väriä” -fraasilla?” (22.10.2020)

*”Moni meistä sortuu tällaisiin vihjailuihin huomaamattaan tai tahallaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, kuten työpaikoilla, koulussa tai julkisissa kulkuvälineissä.”
(22.10.2020)*

Kun ohjeistava diskurssi ilmenee rodullistetun vähemmistön kirjoittamassa tekstissä tai puheessa, omakohtainen kokemus rasismista tai toiseutetuksi joutumisesta korostuu ja tulee merkittäväksi. Puhetapana ohjeistava diskurssi kohdistuu edelleen varsinkin valkoiseen suomalaiseen väestöön, mutta ohjeistavan puhettavan kielellinen sisältö on erilaista, kun asemoituminen toiseuttaminen ja rasismien kokemuksiin on henkilökohtaista. Ohjeistava puheta ei hyödynnä puhetta ”meistä” suomalaisina, vaan enemmänkin ”meistä” ihmisinä.

”Tiedoksi muuten kaikille tahmatassuille: älä ikinä koske toiseen ihmiseen, saati tämän hiuksiin ilman lupaa. Mitä ihmettä?!” (23.6.2021)

”Luovutaan ylimielisestä asenteesta. Me maahanmuuttajat emme ole passiivisia uhreja. Älkää hyysätkö meitä kuin lapsia – se saa ehkä teidät tuntemaan itsenne paremmiksi ihmisiksi, mutta me koemme sen vähättelynä ja holhouksena. Haluamme osallistua yhteiskunnan rakentamiseen.” (12.9.2021)

*”Ja jos olet aikuinen ja näet rasismitilanteen, niin puutu ihmeessä. Me olemme kaikki ihmisiä ja yhtä kansaa. Meidän pitäisi elää täällä maailmassa yhdessä ilman rasismia”
(9.6.2020)*

4.3 Hyvinvointidiskurssi

Toiseuttamisella on merkittävä vaikutus ihmisen hyvinvointiin, ja tämä käy ilmi myös uutisteksteissä esiintyvässä hyvinvointidiskurssissa. Aineistossa tuodaan jatkuvasti esiin, miten toiseuttaminen vaikuttaa negatiivisesti niin fyysiseen kuin henkiseen hyvinvointiin. Hyvinvointi mainitaan aineistossa varsinkin henkisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden kontekstissa, vaikka toisaalta hyvinvointia käsitellään myös sen laajemmassa merkityksessä.

Toiseuttamisen vaikutus hyvinvointiin korostuu varsinkin mielenterveydestä ja henkisestä hyvinvoinnista puhuttaessa. Mielenterveyden merkitys tuodaan esiin sekä asiantuntijoiden kommentteissa että henkilökohtaisista toiseuttamisen kokemuksista puhuttaessa. Toisen asemassa elämistä kuvataan kokemuksen kautta raskaaksi, uuvuttavaksi sekä yleisesti mielenterveydelle kuormittavaksi. Samalla mielenterveyden merkitys esiintyy kokemuksesta puhuvien kohdalla varsinkin oman olemassaolon neuvottelun ja kuulumisen kautta. Jatkuvan uudelleenmäärittelyn, puolustelun ja kuulumaattomuuden kokemus käy henkisesti raskaaksi.

”Suomi on valittu maailman onnellisimmaksi maaksi, mutta kun tulee tänne ulkopuolisena on todellisuus aivan toinen. Täällä ei ole kukaan, eikä kuulu joukkoon. Silloin on vaikea tuntea onnea.” (2.5.2021)

”On raskasta olla näkymätön.” (8.8.2021)

”Tuntuu uuvuttavalta, että meidän täytyy jatkuvasti puolustella ihmisyyttämme ja olemassaoloamme” (29.11.2021)

Ylen uutisteksteissä esiintyvät asiantuntijatahot mainitsevat rasismien, syrjinnän ja toiseuttamisen hyvinvointivaikutukset eksplisiittisesti. Asiantuntijatahojen kautta diskurssin mielenterveydellinen puoli nostaa esiin, kuinka toiseuttamisen negatiiviset tunne-, kokemus- ja mielenterveysvaikutukset ilmenevät etenkin jokapäiväisissä kohtaamisissa, joissa ihmisten usein tiedostamattomat ennakkoluulot sekä käytöstavat aiheuttavat negatiivisia ja toiseuttavia kokemuksia.

”Helsingin yliopistossa keväällä 2019 valmistuneessa väitöstutkimuksessa huomattiin, että syrjintäkokemukset lisäsivät heikon terveyden ja mielenterveysoireiden todennäköisyyttä myös niillä, jotka kertoivat kokeneensa vain epäsuoraa syrjintää.” (10.12.2021)

”On mielenterveydelle todella kuormittavaa, kun ihmistä jatkuvasti muistutetaan hänen erilaisuudestaan. Hän voi alkaa kokea ahdistusta uusissa sosiaalisissa tilanteissa, koska ei ikinä tiedä, miten hänet otetaan vastaan. Näiden tilanteiden kasautuminen aiheuttaa kuormitusta mielenterveydelle.” (22.10.2021)

Hyvinvointidiskurssi ei kuitenkaan käsitä aineistossa vain henkistä hyvinvointia, vaan se linkitetään laajemmin myös muihin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Näin ollen esimerkiksi vähemmistöstressin ei katsota ilmenevän vain stressitilana, joka vaikuttaa ihmisen mielenterveyteen, vaan sen hyvinvointivaikutukset liitetään laajemmin osaksi fyysistä terveyttä sekä koulu- ja työelämässä menestymistä. Hyvinvoinnin fyysisyys esiintyy uutisteksteissä myös osana päivittäistä henkilökohtaista itsestä huolehtimisen ja ylläpitämisen rutiinia, joka valkoisuuden normien myötä voi aiheuttaa jopa fyysistä harmia. Hyvinvointivaikutus ilmenee siis yrityksenä noudattaa valkoisuuden normia, mikä voi johtaa esimerkiksi kosmeettisiin tai esteettisiin toimenpiteisiin ja muutoksiin.

”Kokemukset aiheuttavat usein oireita, joita kuvataan vähemmistöstressiksi. Pitkittynyt ja krooninen stressitila taas voi heikentää fyysistä ja henkistä terveyttä, ja heijastua myös kognitiiviseen suorituskykyyn ja opintomenestykseen.” (13.1.2020)

”Kemiallinen käsittely kuitenkin vahingoittaa hiuksia ja päänahkaa, ja painostus normeihin mukautumiseen kehon ja mielen kustannuksella on puhdasta väkivaltaa. Väkivaltaa jolla tahkotaan miljoonia.” (23.6.2021)

4.4 Yhteisö, toiminta ja voimaantuminen

Neljäs Ylen uutisteksteistä havaittava diskurssi painottaa yhteisön ja sen toiminnan positiivista merkitystä sekä vaikutusta toiseuden ja rasismien kokemusten käsittelemisessä. Samalla diskurssi korostaa, kuinka yhteisön tuen ja toiminnan kautta on mahdollista kokea voimaantumista ja yhteenkuuluvuutta. Diskurssi ilmenee uutisteksteissä voimaannuttavana ja yhteenkuuluvuutta edistävänä puhetapana, joka toisaalta myös irtaannuttaa uutisten lukijaa dualistisesta tavasta käsitellä suomalaisuutta, valkoisuutta tai toiseutta. Toiseuttamisen jaettu kokemus on synnyttänyt yhteisöllisyyttä ja uudenlaisia hybridisyyttä korostavia yhteisöjä, jotka kyseenalaistavat normatiivisen valkoisuuden asettamat jäykät ”suomalaisuuden” rajat. Hybridisyys ilmenee diskurssissa juurikin kulttuurien ja identiteettien sekoittuneisuutena ja vastarinnan muotona, joka kyseenalaistaa esimerkiksi suomalaisuuden, valkoisuuden ja toiseuden rajoja, ja näin ollen uuskoloniaalisen vallan asettamia kategorisointeja (ks. Bhabha 1994).

”Nyt hän katselee ilolla nuoria kaveriporukoita, joihin kuuluu eri näköisiä ja eri oloisia ihmisiä.” (4.9.2021)

Yhteisön tuki ja toiminta ilmenevät aineistossa osana toiseuttamisen vastadiskurssia. Esimerkiksi vertaistuelle annetaan diskurssissa huomattavasti painoarvoa. Vertaistuki tulee esiin monipuolisesti aineistossa esitellyissä yhteisöllisen toiminnan muodoissa esimerkiksi opiskelijajärjestöissä, kerhoissa, vertaiskeskusteluissa sekä työpajoissa, joissa tarjotaan tilaa ja aikaa puhua esimerkiksi toiseuttamisen tai rasismien kokemuksista sekä niihin liittyvistä tunteista. Ylen uutistekstit pyrkivät siis esittämään kuinka yhteisön tuella ja toiminnalla on suuri merkitys varsinkin toiseuttamisen kokemuksista puhuttaessa.

”Minä olisin silloin lapsena kaivannut vertaistukea ja nyt haluan tarjota nuorille yhteisön, jossa näistä tunteista ja ajatuksista voi puhua.” (16.3.2021)

”Ties missä olisin ilman yhteisöäni, rakkaita mustia ystäviäni ja tuttujani. Ilman afrosuomalaista sosiaalista mediaa ja Helsingin mustia partureita ja kampaamoita. Ilman mustia vaikuttajia, poliitikkoja, asiantuntijoita ja tutkijoita, tai kirjailijoita ja journalistejä ja taiteilijoita.” (23.6.2021)

”Hän löysi jo nuorena suvaitsevaisen kaveripiirin. Kauhutarinat ahdistavat, mutta myös turvallisia tiloja löytyy. Sellaisia ovat esimerkiksi SOCO eli Students of Colour -opiskelijajärjestö ja rodullistettujen POC-lukupiiri. Hiljattain Jimeno löysi myös Helsingin ballroom-yhteisön, jossa on paljon rodullistettuja ihmisiä.” (4.9.2021)

Toisaalta diskurssi ei keskity vain yhteisöltä saatavaan vertaistukeen, sillä myös osallistuminen näyttäytyy keskeisenä osana yhteisön, toiminnan ja voimaantumisen ulottuvuuksia. Ylen uutistekstit sisältävät useita mainintoja, joissa korostetaan osallistumisen merkitystä rasismin, eriarvoisuuden ja toiseuttamisen kokemusten käsittelemisessä. Osallistuminen, kuin myös edellä mainittu vertaistuki, ilmenee uutisartikkeleiden teksteissä esimerkiksi harrastusten, kerhojen ja järjestöjen toiminnassa. Alla olevan lainauksen tavoin, osallistuminen yhteisölliseen toimintaan voi ilmetä tapana käsitellä toiseuttamisen ja rasismin kokemukseen liittyviä negatiivisia tunteita.

”Asiat, joita kohtasin kentän ulkopuolella, synnyttivät vihaa sisälleni. Futiskenttä oli vastakohta tuolle kaikelle. Päätin, etten tee mitään tyhmää ja keskityn jalkapalloon. Oli tärkeää, että sain kentällä olla oma itseni ja osa joukkuetta.” (28.6.2020)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt tarkastelemaan toiseuttamiseen liitettyjä mielikuvia ja puhetapoja Ylen verkossa julkaistuissa uutisteksteissä. Halusin selvittää, miten toiseuttamista ja toiseutta merkityksellistetään tai tuodaan esiin Ylen uutisteksteissä, sekä miten ilmiöstä puhutaan. Tämän lisäksi olen etsinyt toiseuden vastinparia normatiivisen valkoisuuden mukaan rakentuvasta suomalaisuuden kategoriasta tarkastelemalla miten suomalaisuus tai sen normatiivinen valkoisuus ilmenee toiseuden ja toiseuttamisen kokemuksissa ja merkityksissä. Aineistosta havaitut neljä diskurssia esittävän toiseuttamisen mediassa hyvin monipuolisella tavalla, sillä diskurssit ilmenevät uutisteksteissä usein limittäin ja monimerkityksellisellä tavalla.

Toiseuttamiseen liitetyt merkitykset ja puhetavat huomioivat muun muassa normatiivisen valkoisuuden vaikutukset ulkonäköön perustuvissa eronteoissa sekä identiteetin rakentumisessa ja määrittelyssä suomalaisuuden kontekstissa. Tämän lisäksi aineistossa esiintyvä ohjeistava diskurssi merkityksellistää antirasistista sekä toiseuttamisen vastaista toimintaa ohjeistavan puhetyylin avulla. Toiseuttamisen kokemuksista ja vaikutuksista puhuttiin uutisteksteissä laajemmin myös hyvinvoinnin kehyksessä, jossa toiseuttamisen kohteiden mielenterveys ja fyysinen terveys nostettiin erityiseen huomioon. Neljäs diskurssi korosti yhteisön tarjoaman tuen sekä toiminta- ja osallistumismahdollisuuksien merkitystä toiseuttamiseen liittyvien kokemusten käsittelemisessä hyödyntäen yhteenkuuluvuuden sekä voimaantumisen tunteita.

Etenkin normatiiviseen valkoisuuteen nojaavat aladiskurssit *ulkonäkö erontekijänä* sekä *suomalaisuus ja identiteetti* myötäilevät aikaisempaa toiseuden ja rasismien kokemuksia käsittelevää tutkimusta. Rastas (2002) on viitannut tutkimuksessaan siihen, kuinka visuaalinen diskurssi sekä katseeseen liitetty voima ovat olleet esillä toiseuttamisen prosesseissa sekä lasten ja nuorten rasismien ja toiseuden kokemuksissa (Rastas 2002, 5–8). Samoin Ylen uutisteksteissä toistuva diskurssi ulkonäöstä erontekojen paikkana korostaa, kuinka toiseus rakentuu osana arvottavia katseita. Arvottavat katset ilmenevät muun muassa kohtaamisissa, joissa hierarkkisuus perustuu normatiivisen valkoisuuden asettamaan oletukseen, jossa ei-valkoisuus mielletään ”toisena” tai erilaisena. Rastaa tutkimuksen lisäksi toisessa aiemmassa tutkimuksessa on viitattu myös valkoisuuden ilmenevän kokemuksissa, jotka käsittelevät

suomalaisuuteen kuulumista (Toivanen 2014, 195). Aineistossa ilmenevä suomalaisuus ja identiteetti -diskurssi kiinnittyy osaksi suomalaisuuteen kuulumisesta käytävää keskustelua, sillä se nostaa huomioon, kuinka toiseuden kokemus ilmenee suomalaisuuteen liitettävässä identiteettipuheessa, kuulumisen ja kuulumattomuuden kokemuksissa sekä uutisteksteissä esiintyvien rodullistettujen ihmisten oman identiteetin määrittelyssä.

Vaikka normatiivinen valkoisuus suomalaisuuden määrittelyssä sekä toiseuden kokemuksissa ilmenee useissa uutisteksteissä esiintyvissä diskursseissa, varsinkin yhteisön toimintaa ja tukea korostava diskurssi nostaa esiin ajatuksen hybridisyydestä, joka tietyllä tapaa voi jopa määritellä uudelleen suomalaisuuden valkoisesti ilmenevää identiteettikategoriaa. Hybridisyyteen sisältyy ajatus kulttuurien sekä identiteettien sekoittuneisuudesta (Huddart 2007, 67–69; Bhabha 1994), mikä kävi ilmi myös aineiston kuvatessa yhteisöjen toimintaa ja kokoonpanoa.

Tutkielman aineisto koostuu sekä valkoisten kirjoittajien että rodullistettuun vähemmistöön kuuluvien kirjoittajien tuottamista teksteistä, mikä on rikastanut diskurssianalyysin avulla löydettyjä tuloksia. Tätä voidaan pitää yhtenä tutkielman vahvuuksista. Kirjoittajien moninaisuuden lisäksi itse uutistekstit ovat moniäänisiä, mikä on mahdollistanut useiden eri näkökulmien sekä äänten tarkastelun analyysin aikana. Esimerkiksi ohjeistavan diskurssin kohdalla käy hyvin ilmi, miten kirjoittajien oma asemoituminen toiseuttamisen tai rasismien kokemuksiin vaikuttaa diskursseissa esiintyviin puhetapoihin sekä merkityksiin. Valkoisen kirjoittajan ohjeistavassa puhetyylissä puhe on useimmiten kohdistettu toiselle valkoiselle henkilölle, ja samalla puheessa saattaa ilmetä oletus yhtenäisestä valkoisten suomalaisten ryhmästä tai ”meistä”. Kun uutistekstin kirjoittajana tai äänessä on rodullistettuun vähemmistöön kuuluva henkilö, henkilökohtainen kokemus toiseutetuksi tulemisesta tai rasismista nousee hyvin vahvasti esille niin merkitystasolla kuin puhetavassa.

Tutkielman laadullisen luonteen sekä pienen ja rajatun aineiston takia tutkimuksen tuloksista ei voida tehdä laajoja ja yleistettäviä johtopäätöksiä tai tulkintoja toiseuttamisesta yhteiskunnallisena ilmiönä Suomessa tai siihen liitettävistä merkityksistä ja puhetavoista. Tämän lisäksi diskurssianalyysin avulla tuotetut tulokset nojaavat omiin perusteltuihin tulkintoihini aineiston sisällöstä, minkä takia tulokset eivät ole yleistettävissä laajempiin tulkintoihin toiseuteen liitettävistä merkityksistä tai puhetavoista. Sen sijaan tutkielma voi tarjota hieman näkökulmaa siihen, minkälaisilla merkitys- ja puhetavoilla toiseudesta ja

toiseuttamisesta uutisoitiin Ylen verkkojulkaisuissa juuri vuosina 2020 ja 2021, kun rasismin, eriarvoisuuden ja toiseuden aihepiirit olivat aktiivisesti useissa uutismedioissa esillä.

Toiseutta suomalaisessa mediassa olisi mielenkiintoista tarkastella jatkotutkimuksen mielessä intersektionaalisemmalla otteella tai koronapandemian jälkeisenä aikana. Varsinkin koronapandemian aikana Black Lives Matter -liikkeen toiminta sekä rakenteellisen rasismin ja eriarvoisuuden tila ovat aktiivisesti ylittäneet uutiskynnyksen, mikä näkyy myös tutkielman aineistossa esiintyvissä aihepiireissä. Olisi mielenkiintoista tarkastella, miten toiseuttamisesta tullaan uutisoimaan jatkossa, kun uutiskynnys aiheeseen muuttuu. Jatkossa analyysiä olisi mahdollista syventää tarkastelemalla toiseuteen liitettäviä merkityksiä ja puhetapoja intersektionaalisemmasta näkökulmasta, sillä olen tarkastellut toiseuttamista tässä tutkielmassa laajalti vain rodullistetun ja etnisen toiseuden näkökulmasta. Intersektionaalisesta näkökulmasta olisi mahdollista pohtia esimerkiksi seuraavia asioita: Eroavatko toiseuttamisen merkitykset ja puhetavat, kun tarkasteluun lisätään sukupuolen, iän tai koulutuksen mahdollinen vaikutus? Entä miten nämä tekijät mahdollisesti risteävät toistensa kanssa?

LÄHTEET

Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. New York: Routledge.

Finnish Internet Audience Measurement. <https://fiam.fi/tulokset/> Viitattu 13.2.2022

Hall, S. (1999). *Identiteetti* (toim. & suom. Lehtonen, M. & Herkman, J.). Tampere: Vastapaino.

Huddart, D. (2007). Homi K. Bhabha – Missä kulttuuri sijaitsee? (suom. Kuortti, J.). (Alkuperäisteos julkaistu 2006). Teoksessa: Kuortti, J., Lehtonen, M., & Löytty, O. (toim.) *Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

Huttunen, L. (2004). Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa: Huttunen, L., Jokinen, A. & Kulmala, A. (toim.). *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.

Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (2005). Suomalainen monikulttuurisuus: Paikallisia ja ylirajaisia suhteita. Teoksessa Rastas, A., Huttunen L., & Löytty, O. (toim.). *Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. (e-kirja)

Juhila, K. (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.

Keskinen, S., Mkwesha, F. & Seikkula, M. (2021). Teoreettisen keskustelun avaimet – Rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa Keskinen, S., Mkwesha, F. & Seikkula, M. (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta: Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S. & Mulinari, D. (toim.) (2009). *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Farnham: Ashgate.

Kuortti, J. (2007). Jälkikoloniaalisia käänköksiä. Teoksessa Kuortti, J., Lehtonen, M., & Löytty, O. (toim.) *Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

Lehtonen, M. & Löytty, O. (2007). Suomiko toista maata? Teoksessa Kuortti, J., Lehtonen, M., & Löytty, O. (toim.) *Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) (2003). *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Löytty, O. (2005a). Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Löytty, O. (toim.) *Rajanylityksiä: Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus.

Löytty, O. (2005b). Toiseus: Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Rastas, A., Huttunen L., & Löytty, O. (toim.) *Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.

Löytty, O. (2005c). Kuka pelkää mustavalkoista miestä? Toiseuttavan katseen rajat. Teoksessa Löytty, O. (toim.) *Rajanylityksiä: Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus.

Pietikäinen S. & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino. (e-kirja)

Rastas, A. (2002). Katseilla merkityt, silminnähdet erilaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus*, 2002(2), 3-17.

Rastas, A. (2005). Racializing categorization among young people in Finland. *Nordic Journal of Youth Research*, 13(2), 147-166.

Reunanen, E., Alanne, N., Rätty, R., Nousuniemi, N., Harakka, T., Nuorgam, E., Toivanen, J., & Luoma-Aho, V. (2021). *Utismedia verkossa 2021. Reuters-instituutin Digital News Report - Suomen maaraportti*. Tampereen yliopisto.

Rossi, L. M. (2009). Licorice Boys and Female Coffee Beans: Representations of Colonial Complicity in Finnish Visual Culture. Teoksessa Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S. & Mulinari, D. (toim.). *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Farnham: Ashgate.

Said, E. (2011). *Orientalismi*. (suom. Pitkänen, K.) Helsinki: Gaudeamus. (Alkuperäisteos julkaistu 1978).

Toivanen, M. (2014). The Visual Lexica of (National) Belonging and Nonbelonging in the Accounts of Young Kurds in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 4(4), 192-200. <https://doi.org/10.2478/njmr-2014-0027>

LIITE 1. AINEISTO

”Luennoilla kuulee rasistista kieltä” – Joukko opiskelijoita kyllästyi yliopiston syrjivään kulttuuriin ja perusti opiskelijajärjestö Students of Colourin. (13.1.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11142191>

”Meillä on tuhansia toistoja siitä, että mustat ihmiset ovat vaarallisia” – Ohjaaja Sonya Lindfors kaipaa elokuva-alalla isoja muutoksia. (11.6.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11392467>

”Mistä sä oot kotoisin?” Viisi rasistista mokaa, joilla sinäkin ehkä syrjit, vaikka tarkoitat hyvää. (22.10.2020) <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/10/22/mista-sa-oot-kotoisin-viisi-rasistista-mokaa-joilla-sinakin-ehka-syrjit-vaikka>

”Onpa hauska nimi, oletko suomalainen?” Kysymällä tätä syyllistyt tahattomast mikroaggressioon – näin vältät syrjivät kommentit. (10.12.2021) <https://yle.fi/uutiset/3-12220801>

”Rasismi on muutakin kuin herjauksia” – Entinen jalkapalloilija Nasim Selmani kannustaa siirtymään puheesta tekoihin rasismin kitkemiseksi. (16.6.2021) <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/06/16/rasismi-on-muutakin-kuin-herjauksia-entinen-jalkapalloilija-nasim-selmani>

”Toivon, että omat lapseni eivät joudu kokemaan samaa”, sanoo rasismia jatkuvasti nähnyt suomalainen huipputuomari Mohammed Al-Emara, 28. (28.6.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11421164>

Avaimia rasismin, toiseuttamisen ja syrjinnän tunnistamiseen. (17.5.2021) <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/05/17/avaimia-rasismin-toiseuttamisen-ja-syrjinnan-tunnistamiseen>

Keskustelu rasismista on lisääntynyt Black Lives Matter -liikkeen myötä – Kaksi maahanmuuttajaa kertoo, miten tausta vaikuttaa elämään Suomessa. (2.5.2021) <https://yle.fi/uutiset/3-11908156>

Koronan myötä Adel Rizvin kokemasta rasismista tuli jokapäiväistä – tutkijat arvelevat, että myös kaupungin ja maaseudun välinen jakolinja voi syventyä. (12.9.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11539468>

Laura Eklun Nhagan kolumni: En ole näkymätön enkä paradoksi. (8.8.2021) <https://yle.fi/uutiset/3-12046571>

Matka Etelä-Afrikkaan opetti, että kolonialismi on myös meidän suomalaisten synti. (12.10.2020) <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/10/12/matka-etela-afrikkaan-opetti-etta-kolonialismi-on-myos-meidan-suomalaisten>

Milloin luit viimeksi kirjan, jonka kirjoittaja ei ole valkoinen? (10.6.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11390734>

Ndéla Fayen kolumni: Kuka kelpaa suomalaiseksi? (29.11.2021) <https://yle.fi/aihe/a/20-10001726>

Näkökulma: Afrokiharat ovat paljon muutakin kuin ”vain hiukset” – ja siksi niistä pitää puhua enemmän. (23.6.2021) <https://yle.fi/aihe/a/20-10001031>

Onko tämä ok enää 2020-luvulla? Sukkahousujen ihonväriäinen sopii vain hyvin vaaleaihoisille, tummempi sävy on nimeltään kameli. (12.12.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11683201>

Rajkumar Sabanadesanin kolumni: Maahanmuuttokeskustelun ääripäitä yhdistävät ylimielisyys ja väärät oletukset. (12.9.2021) <https://yle.fi/uutiset/3-12088727>

Sudanista Suomeen lapsena muuttanut näyttelijä Geoffrey Erista: ”Olen asunut Suomessa yli 25 vuotta ja tunnen itseni edelleen vieraaksi tässä yhteiskunnassa”. (27.9.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11560683>

Valokuvat vievät rodullistetun sateenkaarivähemmistön iholle. (4.9.2021) <https://yle.fi/uutiset/3-12075431>

Valtaosa afrikkalaistaustaisista kokee Suomessa syrjintää ihonvärinsä vuoksi, kertoo tuore selvitys – lapsillekin saatetaan huudella törkeyksiä. (9.6.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11391170>

Viattoman kuuloinen kysymys kotimaasta oli jälleen yksi näkymätön isku – Alice Jäske on koko ikänsä saanut kuulla kehuja, joita ei haluaisi kuulla. (16.3.2021) <https://yle.fi/uutiset/3-11837352>